

Sumari

Manuscripts

Núm. 30, p. 1-187, 2012

ISSN 0213-2397 (imprès), ISSN 0214-6000 (en línia)

Les paraules clau són en llenguatge lliure

<http://revistes.uab.cat/manuscripts>

9-10 Editorial

DOSSIER. Catalunya en una època d'entreguerres (1640-1714)

13 Presentació

15-54 **Güell, Manel** (Reial Societat Arqueològica Tarraconense)

Reus, vila oberta. Els primers anys de la guerra de Separació

L'article exposa la difícil trajectòria d'una població gran durant la guerra de Separació. Els primers anys, Reus va trobar-se enmig d'una frontera militar d'una gran inestabilitat i va optar per no oferir resistència a l'ocupant i cooperar-hi, amb independència del bàndol de què es tractés. Alhora, va procurar mantenir les relacions amb els dos bàndols i proclamar la seva lleialtat a tots dos per separat. Reus va tenir una supervivència difícil, amenaçada per les inacabables aportacions als exèrcits (diners, armes, lleves, proveïments, treballadors) i sobretot pels allotjaments, que foren dels més durs de Catalunya. La vila, que hagué de suportar una despesa econòmica exorbitant, féu fallida i s'endeutà d'una manera exponencial i crònica. També va perdre bona part dels seus habitants. El cas de Reus és el cas de la lluita de les poblacions rurals per superar la crisi política i militar de mitjan segle XVII.

Paraules clau: Reus; guerra; exèrcit hispànic; bàndols; allotjaments; proveïments; despesa.

Reus, villa abierta. Los primeros años de la guerra de Separación

El artículo expone la difícil trayectoria de una población grande durante la guerra de Separación. En los primeros años, Reus se halló en medio de una frontera militar de una gran inestabilidad, y optó por no ofrecer resistencia y cooperar con el ocupante, con independencia del bando de que se tratase. Al mismo tiempo procuró mantener las relaciones con ambos bandos y proclamar su lealtad a los dos por separado. Reus tuvo una supervivencia difícil, amenazada por las inacabables aportaciones a los ejércitos (dinero, armas, levas, pro-

visiones, trabajadores) y sobre todo por los alojamientos, que fueron de los más duros de Cataluña. La villa, que soportó un gasto económico exorbitante, quebró y se endeudó de manera exponencial y crónica. También perdió buena parte de sus habitantes. El caso de Reus es el caso de la lucha de las poblaciones rurales por superar la crisis política y militar de mediados del siglo xvii.

Palabras clave: Reus; guerra; ejército hispánico; bandos; alojamientos; provisiones; gastos.

Reus, an open village. The first years of the War of Separation

This article focuses on the difficult path of a large population during the War of Separation. In the early years, Reus was found in the middle of a military frontier of great instability, and chose not to resist and cooperate with the occupier, regardless of which side they were. At the same time, it sought to maintain relations with both sides and proclaim his loyalty towards the two. Reus had a difficult survival, threatened by the endless contributions (money, weapons, rams, provisioning, labour) and especially for the military billeting, which were the hardest of Catalonia. The village, with an exorbitant economic cost, broke into debt exponentially and chronic, and also lost many of its inhabitants. The case of Reus is the case of the struggle of rural populations to overcome the political and military crisis of the mid-seventeenth century.

Keywords: Reus; war; Spanish army; sides; military billeting; provisioning; cost.

55-76 **Dantí i Riu, Jaume** (Universitat de Barcelona. Departament d'Història Moderna)

Catalunya entre el redreç i la revolta: afebliment institucional i diferenciació social

Al darrer quart del segle xvii, Catalunya es va moure entre un redreç econòmic important —però no pas sense dificultats, durant el qual es consolidà una relació fonamental entre el món urbà i una part significativa del món rural— i una revolta oberta al camp, la dels Barretines, però amb tensions latents bastants més extenses, on convergien motivacions economicosocials i polítiques. Amb tot plegat i les conseqüències de les guerres amb França, es donaven les condicions perquè l'austriacisme pogués arrelar en diferents sectors socials.

Paraules clau: Catalunya; segle xvii; redreç econòmic; Barretines; austriacisme.

Cataluña entre el crecimiento económico y la revuelta: debilidad institucional y diferenciación social

Durante el último cuarto del siglo xvii, Cataluña se movió entre un crecimiento económico importante —aunque no exento de dificultades, durante el cual se consolidó una relación fundamental entre el ámbito urbano y una parte significativa del ámbito rural— y una revuelta desatada en el campo, la de los Barretines, aunque con tensiones latentes bastante más extensas, donde convergían motivaciones económico-sociales y políticas. Con todo ello, junto a

las consecuencias de las guerras contra Francia, se dieron las condiciones para que el austriacismo pudiese arraigar en diferentes sectores sociales.

Palabras clave: Catalunya; siglo XVII; crecimiento económico; Barretines; austriacismo.

Catalonia between the economic growth and the revolt: institutional weakness and social differentiation

During the last quarter of the 17th century, Catalonia moved between an economic important growth —though not without difficulties, during which a fundamental relation was consolidated between the urban area and a significant part of the rural area— and a revolt untied in the field: the revolt of the so-called Barretines (after the name of the Catalan cap the rebels wore). Both in the urban and in the rural areas, there were more extensive latent tensions, with converging economic, social and political causes. Because all of this, added to the consequences of the wars against France, different social sectors in Catalonia decided to choose the political option of the archduke Charles of Hapsburg. These political option has been known as «austriacism» and could take roots in different social Catalan sectors from the beginning of the XVIIIth century onwards.

Keywords: Catalonia; 17th century; economic growth; revolt of the so-called Barretines; «austriacism».

77-97 **Pérez Aparicio, Carme** (Universitat de València. Departament d'Història Moderna)

Catalunya i València durant la Guerra de Successió. «La comuna empresa de la llibertat»

La mort sense descendència de Carles II situava Europa i la Monarquia Hispànica en una autèntica cruïlla. Els dos candidats finals al tron, l'arxiduc Carles d'Àustria i el duc d'Anjou, Felip de Borbó, representaven trajectòries politico-dinàstiques ben diferents. Per als Regnes de la Corona d'Aragó, estava en joc la pervivència del sistema pactista i la defensa dels seus projectes i interessos econòmics. En aquest context, Catalunya i València mantingueren una relació ben estreta, d'ajuda mútua, durant l'etapa de govern austriacista, que continuà després de la victòria borbònica d'Almansa i de l'abolició dels Furs de València, en un intent de frenar l'ofensiva militar sobre Catalunya i de restaurar el sistema pactista al Regne de València. Malgrat tot, l'ocupació borbònica de Barcelona i els tractats d'Utrecht i de Rastatt posaren fi a aquests projectes.

Paraules clau: Guerra de Successió; Catalunya; València; pactisme.

Cataluña y Valencia durante la Guerra de Sucesión. «La comuna empresa de la llibertat»

La muerte sin descendencia de Carlos II situaba a Europa y a la Monarquía Hispánica en una auténtica encrucijada. Los dos candidatos finales al trono, el archiduque Carlos de Austria y el duque de Anjou, Felipe de Borbón, representaban trayectorias político-dinásticas bien diferentes. Para los Reinos de la

Corona de Aragón, estaba en juego la pervivencia del sistema pactista y la defensa de sus proyectos e intereses económicos. En este contexto, Cataluña y Valencia mantuvieron una relación muy estrecha, de ayuda mutua, durante la etapa de gobierno austriacista, que continuó después de la victoria borbónica de Almansa y de la abolición de los Fueros de Valencia, en un intento de frenar la ofensiva militar sobre Cataluña y de restaurar el sistema pactista en el Reino de Valencia. A pesar de todo, la ocupación borbónica de Barcelona y los tratados de Utrecht y de Rastatt pusieron fin a estos proyectos.

Palabras clave: Guerra de Sucesión; Cataluña; Valencia; pactismo.

Catalonia and Valencia during the War of the Spanish Succession. «La comuna empresa de la llibertat»

After the childless death of Charles II, Europe and the Spanish Monarchy were placed in a real crossroad. The two final throne's candidates, Charles, archduke of Austria, and Philip of Bourbon, duke of Anjou, represented really different political-dynastic courses. To the Crown of Aragon's Kingdoms, the survival of the constitutional system and their economic interests and projects' defence were at stake. In this context, during the Hapsburg's government, Catalonia and Valencia maintained a close relationship of mutual aid that continued after the Almansa's Bourbon victory and the abolition of Valencia's Statute-Laws, in an attempt to slow down the military offensive over Catalonia and to restore the constitutional system in the Kingdom of Valencia. In spite of everything, Barcelona's Bourbon occupation and the Treaties of Utrecht and Rastatt ended these projects.

Keywords: War of the Spanish Succession; Catalonia; Valencia; Parliamentary system.

ARTICLES

101-123 **Jiménez Sureda, Montserrat** (Universitat Autònoma de Barcelona. Departament d'Història Moderna i Contemporània)

El concepto histórico de alianza en el Occidente cristiano

Este artículo sitúa los orígenes de la interpretación eclesiástica occidental del concepto de alianza en un universo cultural judeocristiano y romano. Asimismo, relaciona los conceptos de pacto y propiedad con el de soberanía y plantea diferentes evoluciones e interpretaciones históricas de los mismos.

Palabras clave: pactismo; alianza; soberanía; identidad; Roma; Occidente.

El concepte històric d'aliança a l'Occident cristià

Aquest article situa l'origen de la interpretació eclesiàstica occidental del concepte d'aliança en un univers cultural judeocristià i romà. A més a més, relaciona els conceptes de pacte i propietat amb el de sobirania, alhora que planteja evolucions i interpretacions històriques diferents dels esmentats conceptes.

Paraules clau: pactisme; aliança; sobirania; identitat; Roma; Occident.

The historic concept of alliance in the Christian Western World

This article places the origins of the ecclesiastic Western interpretation of the concept of alliance in a cultural universe simultaneously Judeo-Christian base and Roman. Likewise, it relates the concepts of covenant and property with that of sovereignty and raises different evolutions and historical interpretations of the same ones.

Keywords: covenant; sovereignty; identity; Rome; Western World.

125-137 **Rawlings, Helen** (University of Leicester. College of Arts, Humanities and Law)

Las órdenes religiosas y la crisis en el nombramiento de obispos en Castilla bajo Felipe IV (1621-1665)

La Iglesia española del siglo XVII destacó, sobre la de otros países católicos de la Europa occidental, por el alto porcentaje de miembros de las órdenes religiosas —especialmente dominicos— nombrados obispos. Su autoridad como predicadores y teólogos, en la tradición postridentina, les hacía candidatos eminentemente aptos para el cargo, pero tenían poca experiencia en asuntos de gobierno —requisito fundamental para un episcopado que trabajaba en estrecha alianza con el Estado. Las presiones, tanto políticas como fiscales, a las cuales fue sujeta esta alianza en tiempos de Felipe IV provocaron una crisis sin precedentes en la provisión de candidatos a obispados en Castilla, lo cual favoreció el ascenso de las órdenes religiosas en la carrera episcopal.

Palabras clave: Iglesia; Estado; obispos; órdenes religiosas; siglo XVII.

Els ordres religiosos i la crisi en el nomenament de bisbes a Castella sota Felip IV (1621-1665)

L'Església espanyola del segle XVII va destacar, per sobre de la d'altres països catòlics de l'Europa occidental, per l'alt percentatge de membres dels ordres religiosos —especialment dominics— nomenats bisbes. Tot i que la seva autoritat com a predicadors i teòlegs, en la tradició posttridentina, els feia candidats eminentment aptes per al càrrec, tenien poca experiència en assumptes de govern —requisit fonamental per a un episcopat que treballava en estreta al·liança amb l'Estat. Les pressions, tant polítiques com fiscals, a les quals es va veure sotmesa aquesta al·liança en temps de Felip IV van provocar una crisi sense precedents en la provisió de candidats a bisbats a Castella, la qual cosa va afavorir l'ascens dels ordres religiosos en la carrera episcopal.

Paraules clau: Església; Estat; bisbes; ordres religiosos; segle XVII.

The religious orders and the crisis in the nomination of bishops in Castile under Philip IV (1621-1665)

The seventeenth-century Spanish Church stood out among other Catholic countries of western Europe on account of the high percentage of members of the religious orders —especially Dominicans— recruited as bishops. While their authority as preachers and theologians, schooled in the post-Tridentine

tradition, made them eminently suitable candidates for office, they had little of the secular experience regarded as a fundamental requirement of an episcopate that worked in close alliance with the state. The political and fiscal pressures placed on this alliance under Philip IV prompted an unprecedented crisis in the preferment of candidates to Castilian bishoprics, which resulted in the rise of the religious orders in the career of bishop.

Keywords: Church; State; bishops; religious orders; Seventeenth-century.

139-159 **Boeglin, Michel** (Universit  Paul Val ry)

Aspectos de la Reforma en Aragón a finales del reinado del Emperador. El proceso del rector Miguel Monterde.

El presbítero Miguel Monterde (1510?-1571), fue racionero de la Seo de Zaragoza y rector de Villanueva de la Huerva. Antiguo estudiante de Alcalá, tuvo all  como maestro al doctor Juan Gil, comúnmente conocido como el Doctor Egidio, que, posteriormente, sería uno de los principales difusores de la sensibilidad reformada en Castilla y Aragón. En 1558, la Inquisición procesó a Monterde por sus estrechos contactos con su antiguo maestro, así como con otro discípulo de éste, Juan Pérez de Pineda. La relación del proceso de Miguel Monterde, inédita, aporta relevante información sobre la actuación de Egidio después de su condena de 1552 y el sistema de captación de fondos y de difusión de obras protestantes en castellano publicadas en Ginebra.

Palabras clave: luteranismo; protestantismo; libros; Aragón; Sevilla; Par s; Miguel Monterde; Juan Gil; Doctor Egidio; Juan Pérez de Pineda; Constantino de la Fuente

Aspectes de la Reforma a l'Aragó a finals del regnat de l'Emperador. El procés del rector Miguel Monterde

El prevere Miguel Monterde (1510?-1571), va ser racioner de la Seu de Saragossa i rector de Villanueva de la Huerva. Antic estudiant d'Alcal , va tenir all  com a mestre el doctor Juan Gil, comunament conegut com el Doctor Egidio, que, posteriorment, seria un dels principals difusors de la sensibilitat reformada a Castella i Aragó. En 1558, la Inquisició va processar Monterde pels seus estrets contactes amb el seu antic mestre i també amb un altre deixeble d'aquest, Juan Pérez de Pineda. La relació del procés de Miguel Monterde, in dita, aporta rellevant informació sobre l'actuació d'Egidio després de la seva condemna de 1552 i el sistema de captació de fons i de difusió d'obres protestants en castell  publicades a Ginebra.

Paraules clau: luteranisme; protestantisme; llibres; Aragó; Sevilla; Par s; Miguel Monterde; Juan Gil; Doctor Egidio; Juan Pérez de Pineda; Constantino de la Fuente

Aspects of Reformation in Aragon at the end of Charles V's reign. The trial of the rector Miguel Monterde

The cleric Miguel Monterde (1510? -1571) was prebendary of the Cathedral of Zaragoza and rector of a rectory in Villanueva de la Huerva. He was a former student of Alcalá de Henares where his teacher was Dr. Juan Gil, commonly known as Doctor. Egidio. Later on, Dr Egidio would become one of the main disseminators of the reformed sensibility in Castile and Aragón. In 1558, the Spanish Inquisition prosecuted Monterde for his relationship with his former teacher and another disciple of Doctor Egidio, Juan Pérez de Pineda. The unpublished abstract of the process provides us with relevant information about the activity of Doctor Egidio after he was condemned in 1552 and about the system of fundraising and distribution of Protestant works published in Spanish in XVIth century Geneva.

Keywords. Lutheranism; Protestantism; books; Aragon; Seville; Paris; Miguel Monterde; Juan Gil; Doctor Egidio; Juan Pérez de Pineda; Constantino de la Fuente

161-187 **Ressenyes**

Mackay, Ruth (2012). *The Baker Who Pretended to Be King of Portugal* (Ignasi Fernández Terricabras).

Cardim, Pedro y Palos, Joan-Lluís (eds.) (2012). *El mundo de los virreyes en las monarquías de España y Portugal* (David Aguilera Ferragut).

Parets, Miquel (2011). *Crònica* (Manel Güell).

Simon Tarrés, Antoni (2011). *Del 1640 al 1705: L'autogovern de Catalunya i la classe dirigent catalana en el joc de la política internacional europea* (Ernest Belenguer).

Vermeir, René; Ebben, Maurits y Fagel, Raymond (eds.) (2011). *Agentes e identidades en movimiento: España y los Países Bajos, siglos xvi-xviii* (Antonio Marco Greco).

Rodríguez Hernández, Antonio José (2011). *Los tambores de Marte: El reclutamiento en Castilla durante la segunda mitad del siglo xvii (1648-1700)* (Sergio Nanín Martínez).

Bernardo Ares, José Manuel de y Echeverría Pereda, Elena (coords.) (2011). *Las Cortes de Madrid y Versalles en el año 1707: Estudio traductológico e histórico de las correspondencias real y diplomática* (Silvia Amor López).